

UOT 37.0

Təranə Mehman qızı İsmayılova
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
böyük elmi işçisi

HEYDƏR ƏLİYEV ŞƏXSİYYƏTİ MƏNƏVİ TƏRBIYƏ VASİTƏSİ KİMİ

Təranə Mehman qızı İsmayılova
старший научный сотрудник
Института Образования Азербайджанской Республики

ЛИЧНОСТЬ ГЕЙДАРА АЛИЕВА КАК СРЕДСТВО НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ

Təranə Mehman İsmayılova
senior researcher at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

THE PERSONALITY OF HEYDAR ALIYEV AS A MEANS OF MORAL EDUCATION

Xülasə. Hər bir dövlətin nüfuzu, qüdrəti və sərvətləri qiymətləndirilərkən onun ərazisi və əhalisinin az və ya çoxluğu, təbii və maddi sərvətləri, hərbi qüdrəti ilə yanaşı, mənəvi sərvətləri, mənəvi zənginlikləri də nəzərə alınır. Zəngin xalq – zəngin tarix, zəngin mədəniyyət və incəsənət, zəngin elm və yüksək təhsil, istedadlı oğul və qızlar, zəngin mənəvi irs deməkdir. Xalqın hər dövrə, hər vəziyyətdə dünya şöhrətli dahiləri, tanınmış şəxsiyyətləri varsa, o, zəngin xalqdır. Hər bir ölkənin, xalqın tarixində, həyatında ən çətin və həlledici məqamda onun əsl liderinin yetişməsi fikri ilə razılaşımaq olar. Azərbaycan Respublikasının ağır günlərində, həlledici məqamda Heydər Əliyev günəş kimi doğdu. H. Əliyev ölkənin və millətin ən acınacaqlı vaxtında hakimiyyətə gələn, həlli düyünə düşən taleyüklü məsələləri qısa müddətdə yoluna qoyan dahi şəxsiyyətdir.

Açar sözlər: *mənəvi tərbiyə, şəxsiyyət, xalq, lider, mənəvi sərvət, müstəqillik, təhsil, tərbiyə*

Резюме. При оценивании статуса, силы и богатства каждого государства учитываются его территория и численность населения, природные и материальные ресурсы, военная мощь, а также духовное богатство. Богатый народ – это богатая история, богатая культура и искусство, богатая наука и высшее образование, талантливые сыновья и дочери, богатое духовное наследие. Богатый народ является богатой нацией, если в ней есть всемирно известные гении и известные личности в каждую эпоху и в любой ситуации. Можно согласиться с мыслью, что истинный лидер каждой страны и народа вырастает в самый трудный и решающий момент его истории и жизни. В трудные дни Азербайджанской Республики, в ответственный момент Гейдар Алиев засиял, словно солнце. Г. Алиев – гений, пришедший к власти в самое бедственное для страны и народа время и решивший в короткие сроки судьбоносные вопросы.

Ключевые слова: *нравственное воспитание, личность, народ, лидер, духовное богатство, самостоятельность, образование, воспитание*

Summary. When evaluating the reputation, power and wealth of each state, its territory and population size, natural and material resources, military power, as well as spiritual wealth and spiritual wealth are taken into account. Rich people means rich history, rich culture and art, rich science and higher education, talented sons and daughters, rich spiritual heritage. A rich nation is a rich nation if it has world-renowned geniuses and well-known personalities in every era and in every situation. It is possible to agree with the idea that the true leader of every country and nation grows up at the most difficult and decisive moment in its history and life. In the difficult days of the Republic of Azerbaijan, at a decisive moment, Heydar Aliyev shone like the sun. H. Aliyev is a genius who came to power at the most miserable time of the country and the nation, and resolved the fateful issues in a short time.

Key words: *spiritual education, personality, people, leader, spiritual wealth, independence, education, upbringing*

Ölkə başçısının şəxsi keyfiyyətləri, sözsüz ki, hər bir dövlət üçün olduqca vacibdir. Heydər Əliyev fenomeni haqqında söz açarkən, ilk növbədə, onu səciyyələndirən liderlikdən danışmaq yerinə düşər, bu, adi liderlik deyil, xüsusi bir liderlikdir ki, təkcə “irəlidə gedən” mənasını daşımır. Öz xalqını zülmət qaranlıqdan işığa doğru lazımı vaxtda qərar qəbul edə bilən lider yönəldə bilər. İnamını itirmiş adamlara gözəl sabaha inamı yalnız Vətən məfkurəsini hər şeydən üstün tutan lider qaytara bilər.

Mənəviyyat şəxsiyyətin özünə, onu əhatə edənlərə, cəmiyyətə və onun real hadisələrinə münasibətini, dünyagörüşünü, davranışını təzahür etdirən başlıca meyardır. Məhz mənəvi tərbiyə sayəsində fiziki fərd kimi dünyaya gələn insan əsl mənada şəxsiyyətə çevrilir. Hazırda Azərbaycanda hüquqi, demokratik dövlət qurulur, tədricən möhkəmlənir və inkişaf edir. Cəmiyyətdə yaşayan hər bir azərbaycanlı dövlət quruculuğunda, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında iştirak edir. Müstəqil Azərbaycan dövlətində yeni mənəviyyat normaları və prinsipləri yaranır.

Məhz bu baxımdan da müasir dövrdə gənc nəslə biliklər sistemi ilə silahlandırmaq, onlarda elmi dünyagörüşü formalaşdırmaq nə qədər vacibdirsə, cəmiyyətimizin özülünü möhkəmləndirmək məqsədi ilə əxlaqca saf, mənəvi cəhətdən kamil və yetkin şəxsiyyətlər tərbiyə etmək bir o qədər mühüm məsələdir. İnsan nə qədər savadlı olsa da, mənəviyyatca yoxsuldursa, cəmiyyətin sağlam özül üzərində bərqərar olduğunu söyləmək çətindir.

Şagirdlərin mənəvi-əxlaqi inkişafı və tərbiyəsi müasir təhsil sisteminin əsas vəzifəsidir və təhsilin sosial sifarişinin mühüm tərkib hissəsini təşkil edir. Təhsil cəmiyyətin mənəvi və əxlaqi konsolidasiyasında əsas rol oynayır.

Mənəviyyat mənəvi, əxlaqi və əqli maraqların maddi maraqlardan üstün olmasından ibarət ruhun mülkiyyətidir. Əxlaq öz əməllərinə görə məsuliyyəti öz üzərinə götürmək, yəni vicdanına uyğun hərəkət etməkdir.

Mənəvi-əxlaqi tərbiyə şagirdlər tərəfindən əsas milli dəyərlərin mənimsənilməsi və qəbul edilməsi, vətənimizin çoxmillətli xalqının ümumbəşəri dəyərlər sistemini və mədəni, mənəvi-əxlaqi dəyərlərini mənimsəmək üçün pedaqoji şəkildə təşkil edilmiş bir prosesdir.

Təəssüf ki, bu gün təhsilin tərbiyəvi funksiyası azalıb. Məhz buna görə də valideynlər, müəllim və pedaqoqlar, elm, mədəniyyət və ictimaiyyət nümayəndələri mənəvi-əxlaqi prinsiplərə, sağlam həyat tərzinə, doğma torpağa, onun tarixinə, doğma yurda məhəbbətə əsaslanan şəxsiyyət tərbiyəsi ənənələrinin qorunub saxlanması diqqət yetirməlidirlər.

İnsan çox erkən yaşlarından özünü tanımağa başlayır. Gənc nəslin tərbiyəsinin aktual problemlərindən biri də məktəbdə mənəvi-əxlaqi tərbiyədir, çünki müəllimlər bunu şagirdin hərtərəfli tərbiyəsinin tərkib hissəsi hesab edirlər.

Tərbiyə şəxsiyyətin məqsədyönlü formalaşması prosesidir və müasir mənada, məhz verilmiş məqsədə çatmağa yönəlmiş səmərəli qarşılıqlı əlaqə (müəllim və şagird arasında əməkdaşlıq) prosesidir.

Təhsil mürəkkəb bir prosesdir. Bu, şəxsiyyətin formalaşmasının bütövlüyü ideyasına tabe olan təhsil prosesinin məqsədləri, vəzifələri, məzmunu, formaları və metodlarının birliyi. Tərbiyə prosesi ikitərəfli xarakter daşıyır: müəllimdən şagirdə (birbaşa əlaqə) və şagirddən müəllimə (əks əlaqə). Təhsil prosesinin idarə edilməsi əks əlaqəyə əsaslanır, yəni. Şagirdlərdən gələn məlumatlar əsasında. Məktəbdə işləmək böyük və çətin işdir. Biz müəllimlər hər gün, hər saat düşünürük ki, övladlarımızı mehriban, rəğbətli, namuslu, ədalətli, şərlə barışmaz insan kimi yetişdirək, hər kəsə Vətən sevgisini, əməyə ehtiyacı necə formalaşdıraq. Müəllimin vəzifəsi estetik zövqün və hisslərin inkişafı, ruhun tərbiyəsi, fərdin qabiliyyətlərinin və təbii meyillərinin üzə çıxarılması üçün şərait yaratmaqdır.

Öz dövrünün canlı tarixi və aynası olan ulu öndərimizin bütün həyatı və ictimai-siyasi fəaliyyəti gələcək nəsil üçün əsil mənəvi tərbiyə məktəbidir. Ulu öndər Heydər Əliyevin həyat yolu mənəvi tərbiyə nümunəsidir. Bu məsələlərin ulu öndərimiz Heydər Əliyev irsində sistemli araşdırılması bu sahədə mövcud problemlərin aradan qaldırılmasında, eləcə də gənc nəslə milli-mənəvi dəyərlərə sadiqlik, azərbaycançılığa və bəşəriyyətə hörmət ruhunda tərbiyə etmək, onlarda yüksək ideyalıq, ləyaqətlik, inam və əqidə, vətənpərvərlik kimi mənəvi keyfiyyətlərin formalaşdırılmasında böyük önəm daşıyır.

Problemin aktuallığı. Heydər Əliyevin bir şəxsiyyət olaraq yüksək mənəvi keyfiyyətləri onun

həyatının ayrı-ayrı məqamlarına toxunularaq gənc nəslin mənəvi tərbiyəsinə nümunə olaraq təqdim edilməlidir. Eləcə də Heydər Əliyevin həyatda yüksək önəm verdiyi sədaqətlik, iradəlilik, ədalətlik, qeyrətlik, paklıq, saflıq kimi mənəvi keyfiyyətlərə münasibəti şagirdlərə aşılmalıdır. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin milli-mənəvi dəyərlərimizin qoruyucusu kimi dilimizə, dinimizə, adət-ənənələrimizə, tariximizə olan münasibəti də diqqətdən yayınmamalıdır. İlk əvvəl onun milli-mənəvi dəyərimiz olaraq doğma dilimizə qayğı və diqqəti nəzərə çatdırılmalı, xalqın həyatındakı rolu açıqlanmalıdır.

Problemin elmi yeniliyi. Heydər Əliyevin xalqın özünə, öz tarixi köklərinə, əcdadları tərəfin-

dən yaradılmış adət-ənənələri ilə bağlı fikirlərinin araşdırılması böyük maraq kəsb edir. Araşdırmalardan məlum olur ki, Heydər Əliyev əsrlərin dərinliyindən bu günə gəlib çatan bizim bütün milli və dini adət-ənənələrimizin məqsədini insanları saflığa, düzlüyə, paklığa dəvət etməkdə, insanları bu əhval-ruhiyyədə tərbiyə etməkdə görür.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Tədris zamanı Heydər Əliyevin mənəvi tərbiyənin məzmununu təşkil edən vətənpərvərliyin mənəvi dəyər olaraq gələcək nəsillərdə daha da gücləndirilməsi və inkişaf etdirilməsindən ötrü gördüyü işlərdən bəhs edilməli, onun vətənpərvərliyə verdiyi önəm geniş şəkildə açıqlanmalıdır.

Ədəbiyyat:

1. "Təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu. Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, 2009.
2. Ümumtəhsil səviyyəsində yeni dövlət proqramları (kurikulumları). -Bakı, -2013.
3. Əlizadə, Ə.Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. / Ə.Ə. Əlizadə. -Bakı: Pedaqogika, -2004.
4. Xəlilov S. Mənəviyyat fəlsəfəsi / S. Xəlilov. -Bakı: Azərbaycan Universiteti, -2007. -520 s.

E-mail: teraneler@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok., dos. A.X. Hacıyev*

ped.ü.fəls.dok. Ə.A. Gərayev

Redaksiyaya daxil olub: 08.02.2023